

Dopady změn v zahraničněobchodní politice na českou ekonomiku po našem vstupu do EU

Božena Plchová¹

Připojením k Evropské unii se Česká republika stala součástí celní unie a vůči třetím zemím uplatňuje společnou obchodní politiku EU. Tato politika spadá do výlučné kompetence Společenství, a proto ke stejnému datu ČR ztratila svoji suverenitu při tvorbě obchodní politiky, podílí se na formování společné obchodní politiky EU a v souladu se zakládajícími smlouvami:

- přenesla část zákonodárné iniciativy vlády na Evropskou komisi a zákonodárné rozhodovací pravomoci z parlamentu na Radu EU a Evropský parlament;
- převzala a provádí komunitární obchodně politické právní předpisy a ukončila platnost všech relevantních národních právních předpisů;
- stala se smluvní stranou mezinárodních dohod uzavřených ES se třetími zeměmi a ukončila aplikaci dohod s ES a jakýchkoli dalších mezinárodních dohod se třetími státy, které nejsou kompatibilní se členstvím v EU;
- zachovala si své členství ve WTO, ale respektuje skutečnost, že členem WTO je současně s členskými státy EU též ES.

1. Změny v celních sazbách

Průmyslové výrobky

Položky českého celního sazebníku (přibližně 8000 průmyslových položek) lze rozdělit do následujících skupin podle výše dovozní celní sazby:

- sazba EU = sazba ČR
- sazba EU > sazba ČR
- sazba EU < sazba ČR

U první skupiny dovážených výrobků do ČR tedy nedošlo po vstupu do EU k žádné změně.

U druhé skupiny došlo ke zhoršení přístupu třetích zemí na český trh.

Článek 24 GATT² připouští existenci celních unií a oblastí volného obchodu jako výjimku z doložky nejvyšších výhod, zároveň však zdůrazňuje, že účelem takových integračních seskupení by mělo být usnadnění obchodu mezi jejich zakládajícími členy a nikoli

1 Prof. Ing. Božena Plchová, CSc., Institut integrace ČR do evropské a světové ekonomiky, profesorka Katedry mezinárodního obchodu Fakulty mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze.

2 Potyszová, E., ČR na cestě do EU, VŠE 2001.

zvýšení překážek obchodu vůči nečlenům. Takže nejen při utváření, ale i rozšiřování dohody by se její účastníci měli vyhnout vytváření negativních účinků na obchod s ostatními státy. Z toho vyplývá, že celková úroveň koncesí a závazků, které Česká republika za svého působení ve WTO ostatním signatářům dohody nabídla do okamžiku získání členství v EU, musí být i po vstupu do EU zůstat zachována. Pro splnění této podmínky bude Evropská komise (tedy nikoli už Česká republika) povinna jednat o způsobu tzv. *kompensací* s příslušnými zeměmi, které požadavky na náhradu vzniklé ztráty (z důvodu zvýšených cel) vnesou.

Nároky na kompenzace mohou vznést pouze země, jejichž dovozy jsou zatěžovány smluvním clem na základě mnohostranných jednání ve WTO. V současné době uplatňuje Společenství smluvní clo na dovozy z osmi zemí světa, se kterými obchodují na bázi doložky nejvyšších výhod, tedy nemají s nimi uzavřeny preferenční dohody, a zároveň tyto země jsou signatáři Dohody o WTO. Jedná se o USA, Kanadu, Japonsko, Jižní Koreu, Hong Kong, Singapur, Austrálii, Nový Zéland.

Pokud jde o počet položek, jichž se event. požadování kompenzací týká, jde zhruba o 2900 položek Nejvyšší podíl připadá na textil, výrobky chemického průmyslu, stroje a přístroje a plasty – viz následující tabulka č. 1.

Tab. č. 1: Počet položek průmyslového odvětví, u kterých je sazba EU vyšší než sazba ČR

Kapitola celního sazebníku	Název	Počet položek kde sazba EU > sazba ČR
25 až 27	Nerostné produkty	27
28 až 38	Výrobky chemického průmyslu	772
39 až 40	Plasty	211
41 až 43	Kůže, kožené výrobky	70
44 až 46	Dřevo, dřevěné výrobky	57
47 až 49	Buničina, papír, knihy	-
50 až 63	Textil	918
64 až 67	Obuv, pokrývka hlavy, deštníky	50
68 až 70	Výrobky z kamene, cementu, sklo	57
71	Perly, drahé kovy	2
72 až 83	Obecné kovy, výrobky z nich	186
84 až 85	Stroje a přístroje	269
86 až 89	Vozidla, letadla, plavidla	82
90 až 92	Nástroje, přístroje, hodinky	165
93	Zbraně	14
94 až 97	Různé (nábytek, hračky, sport)	42
celkem		2922

Zdroj: Interní údaje Ministerstva průmyslu a obchodu.

Dopad vyšších cel při dovozu průmyslových výrobků příslušných skupin z třetích zemí představuje zvýšenou ochranu domácích výrobců, zároveň ovšem možný vliv na růst cen příslušných výrobků na domácím trhu.

Ve skupině průmyslových výrobků, u nichž má dosud ČR vyšší celní sazbu než EU, se nachází přibližně 4500 produktů, jejich rozložení do odvětví či oborů je zachyceno v následující tabulce č. 2:

Tab. č. 2: Počet položek průmyslového odvětví, u kterých je sazba EU nižší než sazba ČR

Kapitola celního sazebníku	Název	Počet položek - sazba v EU > sazba ČR
25 až 27	Nerostné produkty	88
28 až 38	Výrobky chemického průmyslu	278
39 až 40	Plasty	87
41 až 43	Kůže, kožené výrobky	52
44 až 46	Dřevo, dřevěné výrobky	106
47 až 49	Buničina, papír, knihy	238
50 až 63	Textil	361
64 až 67	Obuv, pokrývka hlavy, deštníky	75
68 až 70	Výrobky z kamene, cementu, sklo	200
71	Perly, drahé kovy	30
72 až 83	Obecné kovy, výrobky z nich	926
84 až 85	Stroje a přístroje	1357
86 až 89	Vozidla, letadla, plavidla	226
90 až 92	Nástroje, přístroje, hodinky	210
93	Zbraně	14
94 až 97	Různé (nábytek, hračky, sport)	272
celkem		4520

Zdroj: Interní údaje Ministerstva průmyslu a obchodu.

V těchto případech položek průmyslových odvětví s nižším dovozním clem EU lze předpokládat větší otevření českého trhu konkurenci ze třetích zemí. Je zřejmé, že v řadě případů jde o spotřební zboží spíše okrajového významu, příp. zboží dovážené v malých objemech. Některé položky představují suroviny a polotovary dovážené z Ruska, Ukrajiny a Číny (ferofosfor, ferowolfram, granule) – nižší clo nezpůsobí problémy. Mezi položkami s nižší celní sazbou jsou však i některé strojírenské a chemické výrobky, přitom se jedná o výrobky sofistikované, náročné na inovace (např. zdravotní technika, speciální chemikálie, zemědělské traktory, civilní letadla aj.) – jde o výrobky v ČR nevyráběné, tedy de facto nekonkurenční.

U některých produktů z uvedeného přehledu bylo v ČR vyšší dovozní clo motivováno spíše fiskálním přínosem než samotnou ochranou domácích výrobců. Tento motiv po vstupu do EU z hlediska státního rozpočtu ČR odpadne, cla vybíraná na vnější hranici EU jdou rozhodující částí do společného rozpočtu EU.

Zemědělské produkty

Výrazně odlišná je situace u zemědělských produktů, dovážených ze třetích zemí. Společná zemědělská politika EU se vyznačuje silně ochranným přístupem k domácím producentům, což se mimo jiné projevuje i na výši dovozních cel u zemědělských produktů. Pro ČR vstupem do Unie došlo ke zvýšení celních sazeb u určitého počtu zemědělských produktů dovážených ze třetích zemí. Lze očekávat zhoršení přístupu zemědělských exportérů ze třetích zemí na český trh, dále i vliv zvýšení ceny příslušných produktů na domácím trhu.

Vliv společné zemědělské politiky EU na český trh zemědělskými produkty je ovšem daleko výraznější, než jenom díky vyšším dovozním clům na zemědělské produkty. Jde o vliv společné zemědělské politiky na ceny na vnitřním trhu cestou systému regulovaných cen, dotací producentům i vývozních premií.

Cla a státní rozpočet

Podle pravidel společné obchodní politiky cla vybíraná na vnější hranici při dovozu zboží do EU jdou z 90 % do společného komunitárního rozpočtu, členská země si může ponechat 10 % hodnoty cel vybraných jejími celními orgány jako příjem národního státního rozpočtu. Dodržováním tohoto pravidla došlo pro ČR vstupem do EU ke ztrátě té části státního rozpočtu, která pochází z dovozních cel. Při pohledu na vývojový trend českých příjmů z dovozních cel je před vstupem do EU zřejmý výrazně klesající trend jako důsledek liberalizace světového obchodu, zejména pak v rámci určitých integračních seskupení či preferenčních dohod. Následující tabulky jsou ilustrací situace v podmínkách ČR.

Tab. č. 3: Výše příjmů z cel a jejich komparace s ostatními příjmy státního rozpočtu ČR (v mil. Kč)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Příjmy celkem	390508	439968	482817	508951	537411	567275
Příjmy z cla	17359	17410	19676	14931	13621	12050
Ostatní daňové příjmy	349258	392292	437684	463510	495984	528094
Nedaňové příjmy	23891	30266	25457	30510	27806	27132

Zdroj: statistické ročenky 1995-2000.

Tab. č. 4: Podíl cel na celkových příjmech státního rozpočtu ČR (v %)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Podíl	4,4	4,0	4,1	2,9	2,5	2,1

Zdroj: vypočteno podle údajů Statistických ročenek 1995-2000, převzato z Potyszová, E., ČR na cestě do EU, VŠE 2001.

Důležitým aspektem převzetí společného celního sazebníku je dopad změny celních sazeb na cenovou hladinu zboží prodávaného v ČR. Jestliže Unie uvaluje na dovoz jakékoli komodity vyšší clo, než je tomu u České republiky, nebo aplikuje ochranné opatření např. ve formě množstevních omezení importu a ČR nikoli, pak je unijní trh této komodity lépe chráněn před nízkými dovozními cenami než trh český, a z toho důvodu se cenová úroveň může v Unii držet na vyšší úrovni než v ČR.

V současné době existují značné rozdíly v cenových hladinách členských zemí EU a České republiky. Nejmarkantnější rozdíl můžeme zaznamenat jednoznačně v případě ze-

mědělských produktů a potravin. Důvodem je pochopitelně silně ochranný charakter, ze kterého vycházejí principy a styl společné zemědělské politiky. Její existence a provádění má však přes cla a ochranná opatření či subvencování vývozních cen významnou souvislost a napojení i na společnou obchodní politiku.

2. Změny v použití ochranných opatření

ČR v posledních letech přizpůsobila svou legislativu v oblasti ochranných obchodně-politických opatření legislativě unijní. Z hlediska jejího reálného využití byla unijní aplikace ochranných opatření až do 30. 4. 2004 co do intenzity i forem nepoměrně bohatší oproti české. Šlo zejména o kvantitativní restrikce na textil, oděvy, obuv, cukr, příp. další zemědělské produkty. Česká republika před vstupem do EU neaplikovala žádná množství omezení na dovozy textilu ze třetích zemí, po vstupu do Unie došlo ke změně. Podobná situace je i u dovozu obuvi, EU v reakci na zahlcování trhu levnými dovozy obuvi ze států jihovýchodní Asie (podíl Číny na dovozech obuvi do EU cca 35 %) zavedla od r. 1994 kvantitativní restrikce na dovoz obuvi. Zvýšené dovozy levné obuvi do ČR po transformačním otevření trhů značně poškodily a dále poškozují české producenty obuvi: v letech 1996-1999 se výroba obuvi v ČR snížila o více než 50 % a tržby poklesly o 65 %³.

K ilustraci problému viz následující tabulky č. 5, 6:

Tab. č. 5: Výroba obuvi v ČR (v mil. párech) a vývoj tržeb (v mil. Kč)

	1996	1997	1998	1999
Výroba celkem	26	18	15	13,5
Tržba celkem	9878	8100	6970	6457
Pokles tržeb	-	-1778	-1130	-513

Zdroj: Odbor mimořádných obchodně politických opatření ministerstva průmyslu a obchodu České republiky.

Tab. č. 6: Dovoz obuvi do ČR (v mil. párů) a jednotková cena páru (v Kč)

	1996	1997	1998	1999
Celkem	24	29	31	30
Z toho Čína	8	12	17	18
Cena	75	81	67	68

Zdroj: Odbor mimořádných obchodně politických opatření ministerstva průmyslu a obchodu České republiky.

Pokles produkce obuvi v ČR způsobil i útlum v kožedělném průmyslu a dalších dodavatelských odvětvích. Členství ČR v EU převzetím unijních ochranných opatření přináší určitou ochranu domácím producentům (v řadě případů již příliš pozdní).

Chráněným sektorem v EU je produkce cukru a navazující zpracovatelský průmysl. ČR však největší část dovozů cukru (a příslušných produktů z něj) realizuje z EU, tedy po vstupu do EU v rámci vnitřního trhu bez možnosti použití ochranných opatření.

Antidumpingová a vyrovnávací opatření měla již ČR (rovněž se zpožděním) ve své legislativě před vstupem do EU, použití v praxi obchodní politiky však bylo velmi řídké; převzetí těchto opatření, jak jsou uplatňována EU vůči třetím zemím, může přinést určité problémy tam, kde ČR dováží ze třetích zemí výrobky, které jsou ze strany EU předmětem

3 Potyžsová, E., ČR na cestě do EU, VŠE 2001.

antidumpingového řízení – jejich další prodej bez omezení (cenových či množstevních) na jednotném vnitřním trhu EU by odporoval pravidlům společné obchodní politiky.

3. Proexportní opatření

Zatímco zahraniční obchodní politika vůči importu ze třetích zemí je politikou společnou a jednotnou, v případě exportní politiky tomu zdaleka není, jednotlivé členské státy používají vlastní nástroje a opatření. I přes prohlášení Evropského soudního dvora z r. 1975 o podpoře exportu, finanční pomoci i úvěrech k financování vývozu jakožto opatření společné obchodní politiky EU zůstává zatím tato oblast do značné míry v rukou vlád členských zemí.

Systémy státních podpor exportu neprošly ve vyspělých tržních ekonomikách, včetně členských zemí EU, stejným vývojem, což se odráží ve značně rozdílném jak institucionálním uspořádání, tak i v celkové úrovni a podmínkách přístupů k vyčleněným veřejným zdrojům. Pro všechny je však v současnosti charakteristický vysoký stupeň komplexnosti poskytovaných služeb umožňující zainteresovaným tuzemským firmám za stanovených pravidel využívat pomoci státu v každé fázi vývozu. Tato společná zásada spolu se snahou o maximální zohlednění konkrétních specifických podmínek a potřeb svých ekonomik vyúsťují do často velmi rozdílných prováděcích forem vývozních podpor. Úrovní resp. zpracovanosti souboru nástrojů, metod a technik státní podpory vývozního podnikání je ve vyspělých tržních ekonomikách všeobecně přikládán velký význam z hlediska konkurenční schopnosti tuzemských podniků na zahraničních trzích.

Deficity státních rozpočtů, zároveň ale i neuspokojivě hodnocená efektivnost využívání prostředků stimulování vývozního podnikání vedly ve druhé polovině 80. let řadu vyspělých tržních ekonomik ke krácení částek přidělovaných do fondů pro rozvoj vývozu. Strategie hospodářských politik v oblasti exportu vyspělých tržních ekonomik se od druhé poloviny 80. let začala silněji vyznačovat omezováním přímých podpor vývozu ve prospěch podpor nepřímých při důslednějším prosazování zásad volné soutěže.

Základní rysy současné proexportní politiky EU

- podporuje vědeckotechnický rozvoj včetně výrazné stimulace priorit příslušného období,
- je politikou regionální,
- podporuje formování určitých ekonomických struktur, a to nejen ve smyslu pozitivním (v souladu s prioritami uplatnění vědy a techniky v ekonomice), ale i ve smyslu útlumu neperspektivních odvětví či oborů,
- velká pozornost je věnována malým podnikům, které jsou nositeli adaptability a inovací,
- zvýšené úsilí o efektivnější využití státních prostředků, vyčleněných na politiku podpor včetně podpory vývozního podnikání. Tlak na účinnost státních podpor nachází odraz v selektivitě podpor, ale i v nárocích ze strany platících účastníků (či uživatelů podpůrné politiky) na kvalitu poskytovaných služeb či podpor.

Používané nástroje a opatření proexportní politiky lze členit zhruba do následujících skupin:

- finanční pomoc pro výrobce,
- technická pomoc,
- informační a poradenské služby pro exportéry,
- výchova pracovníků pro zahraničněobchodní činnost,
- oceňování nejvýkonnějších exportérů.

Úvěrování vývozu

Nejvýznamnější součástí vývozního financování se zapojením státních zdrojů vyspělých tržních ekonomik tvoří zvýhodněné překlenovací úvěry poskytované na období mezi vznikem a splatností zahraniční pohledávky, které vyvážejícím podnikům umožňují předkládat nabídky konkurenčně způsobilé rovněž v oblasti úvěrových a úrokových podmínek. Rozsah subvencí vyplácených na tyto úvěry je však od konce 70. let limitován Dohodou zemí OECD o přípustných podmínkách vývozních úvěrů s vládní podporou (oficiálně nazývána Consensus - přesný název Arrangement on Guidelines for Officially Supported Export Credits). Hlavním cílem Dohody OECD je vytvořit rámec pro koordinaci na trhu vývozních úvěrů a tím předejít výraznému narušení konkurenčních podmínek⁴. Smlouva byla v průběhu let několikrát revidována a byly v ní zakotveny tři základní principy v oblasti obchodního financování:

- princip nastolení disciplíny - vychází ze stanovení limitů pro poskytování úvěrů, určuje nejnižší úrokové míry, nejdelší lhůty splatnosti, výše splátek a jejich harmonogram,
- princip automatiky - stanovuje automatické přizpůsobení stanovených podmínek pro poskytování úvěrů změnám na domácích kapitálových trzích a změnám mezinárodních devizových kurzů,
- princip transparentnosti - vychází z povinnosti poskytovat informace o úvěrových podmínkách v jednotlivých zemích i u jednotlivých obchodních případů.

Tato dohoda se stala jedním z nejčastěji používaných nástrojů státní podpory vývozu mezi členskými státy OECD.

Kromě exportních úvěrů ze státních prostředků mohou získat exportéři úvěry ze zdrojů soukromých při kombinaci se státní zárukou za úvěr. Komerční banky provádějí např. pro vývozce odkup vývozních směnek na základě:

- státní záruky (pojistky)
- možného refinancování příslušné komerční banky a ústřední nebo jiné zmocněné státní banky
- úrokových příspěvků, které získaly komerční banky z veřejných prostředků, na zvýhodněné vývozní financování.

⁴ Za nejdůležitější podmínky a pravidla stanovená podle posledních úprav Dohody je možno považovat následující:

a) alespoň 15 % kontraktu musí být kryto hotovými platbami

b) maximální doba splatnosti úvěru je 8 1/2 roku, může být prodloužena na 10 let pro relativně chudé země a pro omezený počet zemí na rozhraní chudoby a bohatství

Státní vývozní záruky (pojištění)

Tyto záruky jsou významnou finanční pomocí pro exportéry. Úvěrová rizika jsou pojistitelná u obchodních pojišťoven, existují však rizika, která nejsou tržním způsobem pojistitelná zejména v těchto případech poskytují záruku pro exportéry vládní instituce. Přes dosavadní úsilí Komise EU a sladění podmínek pojišťování dlouhodobých vývozních úvěrů, existují poměrně značné rozdíly v postupech jednotlivých institucí EU. Rozdíly pramení jak z odlišnosti statutů těchto institucí⁵, tak z různých přístupů k hodnocení úvěrových rizik na třetích trzích.

Kromě pojišťování obchodních a politických rizik nabízejí státem pověřené instituce ve vyspělých tržních ekonomikách další druhy pojistného krytí, resp. záruk v souvislosti s vývozem, jako např. pojištění směnných kurzů a investic tuzemských podniků v zahraničí, záruky za nabídku, platby předem, plnění smlouvy a ručení.

Technická pomoc vývozcům

Jde o pomoc při řešení či zajišťování takových úkolů, jako jsou:

- získávání informací o zahraničních předpisech, normách, technických požadavcích,
- zajišťování odborných technických překladů,
- pomoc při schvalování řízení tuzemských výrobků v zahraničí,
- zajištění konzultací specialistů v technických otázkách,
- pomoc při budování prodejní sítě a vytváření obchodních a průmyslových středisek v zahraničí,
- pomoc při sestavování vývozních projektů. V některých zemích existují na příslušných ministerstvech oddělení vývozních projektů a vývozní politiky, která koordinují vládní podporu průmyslových odvětví při investování v zahraničí.

Informační a poradenské služby pro exportéry

K široce používaným formám státní podpory exportu ve vyspělých tržních ekonomikách patří pomoc při zajišťování trvalého přísunu informací ze zahraničních trhů a poskytování poradenských služeb. Význam a podíl této formy proexportní politiky, má výrazně rostoucí trend, souvisí s požadavky na růst konkurenční schopnosti domácích výrobců. Služby jsou většinou poskytovány specializovanými vládními institucemi, části soukromými firmami, podporovanými státem. Příslušné instituce pracují na bázi rozvětvené sítě spolupracovníků ve všech významných hospodářských a obchodních centrech dané země v zahraničí i v tuzemsku.

Součástí zahraniční sítě jsou:

- obchodní oddělení při zastupitelských úřadech (každodenní předávání hospodářských, obchodních a reglementačních zpráv, vypracování analytických zpráv o trhu včetně doporučení vhodné prodejní strategie, pomoc při navazování kontaktů s obchodníky, výrobci, úřady atd.)

⁵ Např. ústavy pro vývozní pojištění Velké Británie (ECGD), Itálie (SACE) a Belgie (ONDF) jsou státními společnostmi, Francie (COFACE) je společnost (s většinouovou účastí veřejného sektoru. Zatímco v Německu (Hermes) nebo v Nizozemí (NCM) mají statut soukromých společností pověřených prováděním vývozních pojišťovacích operací na účet státu.

- smíšené obchodní komory, které jsou zájmovými sdruženími organizací i jednotlivých osob dvou zemí, usilujících o rozvoj vzájemného obchodu. Obvykle jsou dotovány ze státních prostředků, sbírají a rozšiřují komerční informace, vypracovávají tržní rozborů a studie o trzích, poskytují pomoc při navazování a vyhledávání obchodních styků.

Do tuzemské informační a poradenské sítě patří:

- státní nebo polostátní informační a poradenské instituce pro vývozní podniky
- oblastní průmyslové a obchodní komory, jakož i další nevládní zájmové organizace, obvykle subvencované státem
- nezávislí soukromí vývozní poradci, na jejichž služby poskytuje stát podnikům limitované příspěvky
- státní úřady eventuálně instituce.

Informace jsou předávány teletexty, radiovým spojením, pomocí telekomunikačních družic. Zprávy přicházejí do ústředního počítače uvedené instituce, který je zpracovává a ve většině zemí třídí podle zájmu (profilu) jednotlivých exportérů.

Za zajímavou zkušenost proexportní politiky vyspělých tržních ekonomik považujeme důraz kladený na vytváření celkového proexportního klimatu. K němu nesporně již dlouhodobě přispívají systematicky prováděna hodnocení a ocenění vývozních podniků s nejlepšími výsledky.

Mezi hlavní kritéria při hodnocení exportních výsledků patří

- exportní schopnost (vyjádřená zpravidla podílem vývozu na celkovém obratu podniku),
- dynamika růstu vývozních příjmů,
- výsledky z pronikání na nové vývozní trhy,
- jako doplňující kritérium např. podíl národní práce na celkové vývozní hodnotě aj.

Zatímco v oblasti vývozního úvěrování a pojišťování zemí EU je možno sledovat četné konflikty, v oblasti informatiky, poradenství a výchovy k cílevědomější exportní politice byl kolektivním úsilím vytvořen jednotný elektronický informační systém EU pro malé a střední podniky, koordinují se programy výuky pro hospodářské pracovníky aj. Oblast informačních a poradenských sítí je považována v současné době za hlavní sféru rozšiřování působení státu na podporu exportního podnikání.

Přístup ke státním prostředkům na podporu vývozního podnikání je však vyhrazen pouze „zdravým podnikům“ splňujícím stanovená kritéria týkající se exportních výkonů, inovační aktivity apod. Tyto prostředky nemohou naproti tomu využívat podniky, jejichž hospodářské výsledky, resp. celková orientace nedávají předpoklady pro upevnění, popř. udržení jejich mezinárodní konkurenční způsobilosti.

Komise EU se i přes existenci různých národních pravidel a opatření sama snaží různými způsoby podporovat export členských zemí. Přitom se zaměřuje především na asijské a pacifické země a v menší míře také na země východní Evropy. Její program na podporu exportu zahrnuje veletrhy, konference a různé marketingové studie zahraničních trhů, kromě toho existují speciální programy pro některá odvětví. Od roku 1991 například prog-

ram pro sektor textilu, oděvů a obuvi, který se koncentruje na Taiwan a země ASEAN. Ale i přes tyto aktivity nemá působení EU jako takové v oblasti podpory exportu příliš velký význam a jednotlivá opatření jsou záležitostí především členských států.

K proexportní politice ČR

Členství ČR v EU tedy proexportní politiku výrazným způsobem neovlivňuje. Formy a rozsah pomoci českým exportérům, jejichž poskytování umožňují mezinárodní pravidla, závisejí v převážné většině na možnostech a rozhodnutích české vlády.

Požadavky na prosazení moderní proexportní politiky s určitou rolí státu patří k aktuálním otázkám či úkolům hospodářské politiky. Scénář hospodářské reformy u svého zrodu nepočítal s potřebou existence specifických nástrojů podpory exportu. Za základní nástroje byla považována výrazná devalvace domácí měny a liberalizace zahraničně obchodních aktivit.

Tento přístup vládní hospodářské politiky, který dominoval prakticky do r. 1997, vyjadřoval názory „totálních liberalistů“ plédujících pro nezasahování státu do tržních aktivit jakýmkoli způsobem; každý výrobce se musí na trhu (tedy i zahraničním) prosazovat výlučně kvalitou svých výrobků, sám měřit síly s konkurencí.

Určité korekce hospodářské politiky ve smyslu zvažování určitých proexportních opatření nastaly v podstatě až jako reakce na dynamický nárůst pasivního salda obchodní bilance, které po r. 1996 začalo působit problémy v platební bilanci a bylo jednou z příčin znejistění zahraničních investorů pro podnikání v ČR.

V r. 1995 byl schválen a přijat zákon č. 58/1995 Sb. o pojišťování a financování vývozu se státní podporou. Tento zákon přinesl stabilnější podmínky pro fungování jediné proexportní instituce, která fungovala již od r. 1992, tj. EGAP (Exportní garanční a pojišťovací společnost), a dále byl impulzem pro zřízení další proexportní instituce s podporou státu, České exportní banky (zahájila činnost v r. 1995).

Na začátku systémových změn v Československu byla zřetelně pocíťována absence specializovaných informačních služeb pro exportéry, zejména pak u nových subjektů exportního podnikání. Určitým vyplněním této informační mezery je v současné době činnost instituce CzechTrade (fungující při MPO ČR) - tato instituce je následníkem dřívějšího Infocentra.

K dalšímu vyplňování informační mezery pro exportéry by měla přispět i činnost českých center v zahraničí (zakládá je Ministerstvo zahraničních věcí od r. 1994), zejména v hlavních partnerských zemích ČR. Činnost těchto center by měla být pomocí českým zastupitelským úřadům v příslušné zemi v oblastech kultury, cestovního ruchu, ekonomiky a podnikového servisu.

Vzhledem k významu dynamiky exportu pro dlouhodobý růst a rovnováhu české ekonomiky jsou dosavadní rozsah a forma informačních a poradenských služeb pro exportéry nedostatečné. Lze jen vítat všechny kroky hospodářské politiky ČR, které budou směřovány do příslušné oblasti.

Nové prvky vládní podpory exportu po r. 1997

Za nové prvky podpory exportu v Koncepti proexportní politiky schválené vládou ČR v r. 1997 lze označit:

- odbourávání cel na dovoz vyspělých technologií,

- příspěvky podnikům na účast v tendrových řízeních,
- možnosti vládních úvěrů (tzv. soft loans),
- rozšíření státních finančních prostředků na činnost EGAP a ČEB,
- daňové a odpisové výhody pro exportéry,
- celní restituce na inputy směřující do exportní výroby,
- teritoriální priority.

4. Dopad převzetí smluvních nástrojů Společenství

V dalším textu se pokusíme o komparaci podmínek EU s obchodně politickým zacházením ČR se třetími zeměmi před naším vstupem do EU a o vyhodnocení dopadu těchto rozdílů na stupeň liberálnosti českého zahraničního obchodu vůči třetím zemím po vstupu ČR do EU.

Tab. č. 7: Preferenční smluvní vztahy

Obchodní partner	Obchodní vztah s EU	Obchodní vztah s ČR před vstupem do EU	Změna pro ČR po vstupu do EU
ESVO	Evropský hospodářský prostor	Oblast volného obchodu	Zlepšení podmínek pro vzájemný obchod
Slovensko	Oblast volného obchodu	Celní unie	Obchodní vztah podle JVT → zlepšení podmínek
Polsko			
Maďarsko			
Slovinsko			
Estonsko			
Litva			
Lotyšsko			
Kypr Malta	Postup k celní unii (jen průmyslové výrobky jinak oblast volného obchodu)	Nepreferenční vztahy	Obchodní vztah podle JVT → zlepšení podmínek
Izrael	Do 2010 oblast volného obchodu	Oblast volného obchodu	Nezměněné podmínky
Turecko	Celní unie (jen pro průmyslové výrobky)		Zlepšení podmínek pro vzájemný obchod
Bulharsko Rumunsko Chorvatsko	Oblast volného obchodu		Nezměněné podmínky případně větší ochrana při dovozu zeměd. produktů

Ostatní země Středomoří	Do 2010 oblast volného obchodu	Nepreferenční vztah	Zlepšení podmínek pro vzájemný obchod
Mexiko	Oblast volného obchodu		
JAR	Oblast volného obchodu		
Argentina Brazílie Uruguay Paraguay Chile	Snaha o Dohody o volném obchodu		Pokud přijaty a naplňovány Dohody o volném obchodu mezi těmito zeměmi a ES → zlepšení podmínek

Zdroj: Materiály MPO ČR.

Nepreferenční obchodní vztahy

Tento typ obchodních vztahů má EU s osmi vyspělými mimoevropskými zeměmi a dále pak s řadou rozvojových ekonomik, jimž EU dle pravidel GATT/WTO poskytuje výhody podle GSP. Porovnání obchodně politických režimů v nepreferenčních vztazích EU se vztahy ČR k příslušným zemím před naším vstupem do EU vyjadřuje následující tabulka č. 8.

Tab. č. 8: Nepreferenční obchodní vztahy

Obchodní partner	Obchodní vztah s EU	Obchodní vztah s ČR před vstupem do EU	Změna pro ČR po vstupu do EU
USA Kanada Japonsko Austrálie Nový Zéland Hongkong Singapur J.Korea	Bezesmluvní vztah založený na doložce nejvyšších výhod	Nepreferenční obchodní dohody pro ČR na základě GSP	Přechod na obchodování podle doložky nejvyšších výhodtráta výhod z GSP pro ČR
Země ACP a ostatní rozvojové země (mimo středomoří)	Poskytování výhod podle GSP	Poskytování výhod podle GSP	Nezměněné podmínky
Země s přechodovou a státní ekonomikou (mimo CEFTA a Pobaltí)	Nepreferenční obchodní vztahy podle doložky nejvyšších výhod	Nepreferenční obchodní vztahy podle doložky nejvyšších výhod	Nezměněné podmínky

Zdroj: Materiály MPO ČR.

Z uváděných zjednodušujících komparací je zřejmé, že smluvní pokrytí vztahů ČR se třetími zeměmi a EU se ve větší části značně prolínalo již před vstupem ČR do EU. Pokud jde o preferenční úmluvy, jejich rozsah ve vztahu EU ke třetím zemím byl značně větší, přičemž v řadě případů šlo o nerekiproční preference, tzn. výhody poskytované při vývozech těchto zemí do EU a nikoli v opačném směru.

U nepreferenčních obchodních vztahů s některými vyspělými státy (USA, Kanada) využívali čeští vývozci od r. 1991 preferenční celní režim (GSP), který umožňoval bezcelní dovoz vybraných výrobků. Tak např. dle aktuální komoditní skladby bylo nulové clo aplikováno každoročně na 42-48 % celkového vývozu ČR do USA. Rovněž Kanada přiznala Československu (od prosince 1991) režim všeobecných celních preferencí. Před naším vstupem do EU se vztahoval na cca 40 % položek českého vývozu do Kanady. Sazby tohoto preferenčního systému byly zhruba o 1/3–2/3 nižší oproti smluvním sazbám (na bázi doložky nejvyšších výhod). Např. u piva byla aplikována nulová sazba.

Vstupem do EU byl tedy pro ČR zrušen Všeobecný systém preferencí. I když z mnohých analýz vyplývá, že ukončení aplikace Všeobecného systému preferencí nebude mít zásadní vliv na strukturu českého vývozu, lze předpokládat, že se někteří čeští vývozci na americkém trhu „neudrží“ z důvodu nutného promítnutí zvýšení celních sazeb do konečné ceny zboží, jiní se přeorientují na méně celně zatížené položky daných vývozních kategorií.

Vztahy s RZ

Společným jmenovatelem vztahů EU k RZ je poskytování Všeobecného systému celních preferencí (GSP). Tento systém respektovalo i ČR před vstupem do EU, jako dlouholetý signatář GATT. Ve srovnání s ČR byl systém používání GSP Unii mnohem více diferencován podle citlivosti jednotlivých výrobků a zemí (respektování lidských práv, principů demokracie, ekologie). Podíl obchodu ČR s těmito RZ činí cca 4 % celkového zahraničního obchodu ČR. Vstupem ČR do EU se rozsah poskytovaných preferencí pravděpodobně zvýší, avšak dopad na český dovoz nebude významný.

Z hlediska českého trhu jde většinou o nekonkurenční dovozy, výjimkou je textilní sektor, v němž jsou tyto země relativně nejvíce konkurenceschopné.

Vztahy se zeměmi s přechodovou a státní ekonomikou

Jde o poměrně heterogenní skupinu zemí, s většinou těchto zemí obchodovala ČR před vstupem do EU na principu doložky nejvyšších výhod, řadě z nich poskytovala nerezpoučené snížení (až k nule) dovozních cel v rámci GSP.

EU vůči těmto zemím rovněž poskytuje doložku nejvyšších výhod, řadě z nich rovněž nižší dovozní cla dle GSP. Smluvní rámec je širší než pouze obchod, jde o Dohody o partnerství a spolupráci – dlouhodobě vymezují politické, hospodářské a obchodní vztahy mezi EU a příslušnými partnerskými zeměmi. Některé podrobnější informace o obchodním režimu mezi EU a zeměmi s přechodovou a státní ekonomikou viz dále⁶.

Rusko a ostatní země SNS

Smluvním rámcem vztahů mezi EU a následnickými státy bývalého SSSR ve východní Evropě (RF, Ukrajina, Bělorusko, Gruzie, Moldávie) a střední Asii (Ázerbájdžán, Kazachstán, Kyrgyzstán, Turkmenistán, Uzbekistán) jsou Dohody o partnerství a spolupráci (Partnership and Co-operation Agreements) založené na respektování demokratických principů a lidských práv. Desetileté dohody vymezují politické, hospodářské a obchodní vztahy mezi EU a partnerskými zeměmi. Těmito smlouvami si strany poskytují zacházení v režimu doložky nejvyšších výhod a národní zacházení; v některých ze smluv je založena možnost budoucího uzavření dohod o volném obchodu (při splnění stanovených podmínek). Strany nesmějí ve vzájemném obchodě zavádět množstevní omezení v dovozu. Dovoz textilu a oděvů, ocelí

6 Materiál MPO ČR k obchodní politice, červen 2003.

a ocelářských výrobků do EU je upraven zvláštními dohodami. K ilustraci významu těchto vztahů lze uvést údaje o obchodu mezi EU a RF. V roce 2000 se vývoz do RF podílel 2,1 % na celkovém vývozu EU, dovoz z RF 4,4 % na celkovém dovozu EU. RF tak byla šestým nejvýznamnějším obchodním partnerem EU po USA, Švýcarsku, Japonsku, Norsku a ČLR. Dovoz ropy z RF např. představoval 15 % všech dovozů ropy do EU.

Převážná část dovozů z těchto zemí požívá výhod GSP (vysoký stupeň celních úlev při vstupu na unijní trh); přetrvávající omezení v případě dovozu ocelářských a textilních výrobků budou na základě bilaterálních dohod postupně odstraňována.

Mezi EU a Ruskem se uskutečnily předběžné rozhovory o koncepci „Společného evropského hospodářského prostoru“, kterou obě tyto strany otevřely během summitu EU-Rusko v květnu 2001. Stabilní vztahy s Ruskem a ostatními zeměmi SNS budou pro EU nadále rozhodující. Obchodní a hospodářské otázky zůstanou důležitým prvkem celkových vztahů EU s Ruskem a ostatními zeměmi SNS. EU v minulosti podporovala a nadále bude podporovat brzký vstup Ruska a těch zemí SNS, které dosud nejsou členy, do WTO za odpovídajících podmínek, což napomůže těsnější integraci těchto zemí do celosvětového hospodářství.

Čína

Posilování obchodních vztahů mezi Čínou a EU probíhá jak na mnohostranné, tak na dvoustranné úrovni. EU byla silným zastáncem vstupu Číny do WTO a cestou kooperačních programů a stimulací spolupráce v oblasti investic a technologií podpořila čínské hospodářské a obchodní reformy. Vůči Číně má EU tříbodovou strategii: monitorovat, jak Čína naplňuje závazky přijaté v souvislosti se vstupem do WTO; podporovat naplňování těchto závazků a čínských hospodářských reforem prostřednictvím partnerství, zejména nabídkou expertíz EU v rámci řady kooperačních programů; rozvíjet spolupráci s Čínou na základě Rozvojového programu z Dauhá a konstruktivně se zapojit do nových mnohostranných jednání. V bilaterální oblasti se EU věnuje obchodním otázkám v rámci dialogu s Čínou, jehož hlavním fórem je Společný výbor EU-Čína a jemu podřízené orgány.

Z výše uvedeného textu je zřejmé, že obchodně politický režim ČR vůči zemím s přechodovou a státní ekonomikou se po vstupu do EU příliš nezměnil, nedošlo k méně liberálnímu přístupu, spíše se rozšířila a zesílila platforma pro vzájemné hospodářské vztahy.

5. Závěr

Společná obchodní politika Evropských společenství patří spolu se společnou zemědělskou politikou mezi nejstarší aktivity západoevropské integrace. Formování pravidel i nástrojů společné obchodní politiky patří do výlučné kompetence orgánů Společenství, přitom původně se jednalo pouze o obchod zbožím, od r. 1997 (Amsterodamská smlouva) se výlučné kompetence Společenství vztahují i na obchod službami a duševním vlastnictvím.

Převzetí Společné obchodní politiky patřilo k nezbytným předpokladům pro přijetí nových členů do EU. Je obsaženo v Kodaňských kritériích v té části, která hovoří o potřebné schopnosti vstupujících zemí převzít závazky vyplývající z členství – „země ucházející se o vstup musí být schopna převzít do své legislativy závazky spojené s fungováním vnitřního trhu, společné vnější politiky, strukturální politiky, hospodářské a sociální soudružnosti, hospodářské soutěže“.

Vzhledem k vývoji zahraničně obchodní politiky České republiky od začátku transformačních procesů až do vstupu do EU, zejména pak vzhledem k vývoji smluvních vztahů s EU, smluvních vztahů s ostatními kandidátskými zeměmi i k vývoji obchodních vztahů se třetími zeměmi v duchu pravidel GATT/WTO se pro Českou republiku nejvíce převzetí Společné obchodní politiky jako zásadní problém.

Pokud jde o reálné převzetí všech tarifních i netarifních nástrojů v jejich zcela konkrétní a desagregované podobě (celní tarify či jiné nástroje ve vztahu k jednotlivým položkám celního sazebníku nebo ve vztahu ke konkrétním obchodním partnerům ze třetích zemí), došlo po vstupu ČR do EU v řadě případů ke změnám obchodně politického režimu ČR vůči třetím zemím. Z porovnání provedeného v této studii je zřetelné, že Evropská unie chrání své trhy více než Česká republika před vstupem do EU. Jde jak o některé průmyslové výrobky, tak, a to zejména, o výrobky zemědělské a potravin. Z čehož plyne zjednodušený závěr, že po našem vstupu do EU by nemělo docházet k ohrožování ČR zvýšenými dovozy z nečlenských zemí EU, spíše naopak.

Zapojení do Společné obchodní politiky EU znamená i přijetí všech mezinárodních smluvních závazků s obchodně ekonomickým obsahem, uzavřených Společenstvím se třetími zeměmi. V řadě případů jde o preferenční dohody (reciproční i nerekiproční) v podstatně širším teritoriálním záběru, než tomu bylo u ČR ve vztahu k příslušným zemím či regionům před vstupem do EU. I tato skutečnost dává potenciální možnost rozšiřování obchodně politického prostoru pro české subjekty.

Z provedených komparací obchodní politiky EU a ČR vyplývají určité očekávané změny a dopady na zahraniční obchod ČR po vstupu do Unie.

Tab. č. 9: Teritoriální struktura zahraničního obchodu ČR (export + import) v letech 1999 – 2002 (v procentních podílech z celkového obrátu) a změna obchodněpolitického režimu po vstupu do EU¹⁾

Země, region	ř 1999–2002 podíl v %	Země, region	ř 1999 – 2002 podíl v %	Změna po vstupu do EU ¹⁾

Svět mimo EU-15	100	Svět včetně EU-15	100	
Z toho:		Z toho:		
		EU-15	64,9	0 +
Kanada	0,71	Kanada	0,24	-
Mexiko	0,31	Mexiko	0,11	+
USA	9,58	USA	3,36	-
Austrálie	0,37	Austrálie	0,13	0
Japonsko	3,40	Japonsko	1,19	0
Jižní Korea	0,97	Jižní Korea	0,34	0
Nový Zéland	0,05	Nový Zéland	0,02	0
Maďarsko	5,27	Maďarsko	1,85	+
Island	0,05	Island	0,02	+
Norsko	1,84	Norsko	0,65	+
Polsko	12,71	Polsko	4,46	+
Slovensko	19,38	Slovensko	6,80	0
Švýcarsko	4,34	Švýcarsko	1,52	0
Turecko	1,28	Turecko	0,45	+
Rusko	9,88	Rusko	3,47	+
Rumunsko	1,06	Rumunsko	0,37	-
Baltické státy	1,07	Baltické státy	0,38	+
Ost. Evropa	9,27	Ost. Evropa	3,25	0
Latinská Amerika	1,88	Latinská Amerika	0,66	+
Argentina	0,15	Argentina	0,05	+
Brazílie	0,60	Brazílie	0,21	+
Chile	0,05	Chile	0,02	+
Kolumbie	0,16	Kolumbie	0,06	+
Venezuela	0,03	Venezuela	0,01	+
Ost. Lat. Amerika	0,89	Ost. Lat. Amerika	0,31	+
Afrika	1,69	Afrika	0,59	+
Maroko	0,095	Maroko	0,03	+
Alžírsko	0,36	Alžírsko	0,13	+
Tunisko	0,08	Tunisko	0,03	+
Egypt	0,30	Egypt	0,11	+
Nigérie	0,08	Nigérie	0,03	+
JAR	0,23	JAR	0,08	+
Ost. Afrika	0,53	Ost. Afrika	0,30	+
Izrael	0,52	Izrael	0,27	0
Saudská Arábie	0,17	Saudská Arábie	0,06	+
SAE	0,46	SAE	0,16	+
Kuvajt	0,03	Kuvajt	0,01	+
Irán	0,23	Irán	0,08	+
Kypr	0,08	Kypr	0,03	+
Jordánsko	0,05	Jordánsko	0,02	+

Libanon	0,16	Libanon	0,06	+
Sýrie	0,25	Sýrie	0,09	+
Bahrajn	0,01	Bahrajn	0,003	+
Katar	0,01	Katar	0,003	+
Oman	0,00	Oman	0,00	+
Jemen	0,04	Jemen	0,01	+
Ost. Střední Východ	0,51	Ost. Střední Východ	0,18	+
Indonésie	0,39	Indonésie	0,12	+
Malajsie	1,22	Malajsie	0,43	+
Filipíny	0,33	Filipíny	0,12	+
Thajsko	0,57	Thajsko	0,20	+
Singapur	0,99	Singapur	0,35	0
Indie	0,73	Indie	0,26	+
Pákistán	0,11	Pákistán	0,04	+
Čína	4,67	Čína	1,64	+
Tchaj-wan	1,44	Tchaj-wan	0,51	0
Hongkong	0,66	Hongkong	0,23	0
Ost. Dálný Východ	0,53	Ost. Dálný Východ	0,18	+
Oceánie	0,01	Oceánie	0,003	+
Nespecifikováno	0,32	Nespecifikováno	0,46	+

Zdroj: Vypočteno z Facts on FT of ČR, 2001, 2003.

¹⁾ Vysvětlení symbolů pro změny :

+ zlepšení obch. politického režimu.

- zhoršení obch. politického režimu.

0 beze změny obch. politického režimu.

0 + beze změny u průmysl. výrobků, liberalizace u zemědělských výrobků – jde o změny ve vztazích ČR k EU-15.

Jestliže bereme v úvahu podíly jednotlivých zemí či regionů na českém zahraničním obchodě v posledních několika letech (viz tab. č. 9), můžeme dospět k následujícím závěrům ohledně obchodně politického režimu ČR po vstupu do EU:

- obchodně politický režim ČR zůstal nezměněn u cca 14 % zahraničního obchodu, což je obchod se Slovenskem;
- obchodně politický režim se nezměnil u průmyslových výrobků a byl zcela liberalizován u obchodu zemědělskými produkty u cca 72 % zahraničního obchodu (český zahr. obchod s EU 15 + 3 bývalé země CEFTA a 3 pobaltské země);
- obchodně politický režim byl více liberalizován u cca 7 % českého zahraničního obchodu (se zeměmi, s nimiž má EU různé preferenční dohody);
- obchodně politický režim se částečně zhoršil u cca 5 % zahraničního obchodu ČR (USA, Kanada a další VTE mimo EU).

Z následujícího přehledu je patrný značně diferencovaný podíl smluvních nástrojů v zahraničním obchodě EU oproti ČR ve vztahu ke třetím zemím před vstupem do EU. Preferenční obchodní dohody jsou uplatňovány u cca 40 % obchodu EU, zatímco v obchodu ČR se třetími zeměmi činil tento podíl téměř 60 %. V tomto vysokém podílu měl největší váhu obchod ČR se zeměmi CEFTA a dalšími evropskými zeměmi s režimem volného trhu. EU

uplatňuje více než 2 % jednostranných preferencí, zatímco ČR tyto nástroje nepoužívala. Koncese ve formě regionálních iniciativ poskytuje EU u 3,5 % obchodu, ČR tak činila pouze u 0,5 % obchodu mimo EU. Nepreferenční zacházení se v případě EU týká téměř 49 % obchodu se třetími zeměmi, zatímco v případě ČR činil tento podíl necelých 20 %.

Tab. č. 10: Podíl aplikace smluvních nástrojů v zahraničním obchodě (v % z celkového ZO se třetími zeměmi)

Export	EU	ČR před vstupem do EU	Rozdíl ČR - EU
	Průměr za léta 1999-2003		
Celkem	93,9	83,9	
Preferenční obch. dohody	39,3	63,8	+24,5
Jednostranné preference	2,3	0	-2,3
Regionální iniciativy	3,5	0,5	-3,0
Nepreferenční zacházení	48,8	19,6	-29,2

Pramen: Propočty na bázi údajů Eurostat a ČSÚ.

Zapojení ČR do Společné obchodní politiky EU by tedy nemělo způsobit zásadní změny teritoriální a komoditní struktury českého zahraničního obchodu. Přičemž ovšem rozdíly v uplatňování celních sazeb či netarifních nástrojů mohou mít někdy rozhodující vliv na výběr dodavatelů českými subjekty či na zhoršení přístupu některých zahraničních subjektů na český trh. Lze očekávat i vliv nových celních sazeb na změny cen některých průmyslových výrobků a zejména pak určité zvýšení cenové hladiny u zemědělských výrobků a potravin.

Ztrátu národní suverenity v obchodní politice ČR vůči třetím zemím by nebylo správné interpretovat jako jednoznačnou újmu na prosazování národních zájmů. „Jednotlivé, zejména malé státy, tedy i ČR, mají velmi omezené možnosti na dnešní mezinárodní scéně a principech jejího fungování cokoli měnit. Naproti tomu Evropská společenství vynikají díky své ekonomické velikosti značnou negociační silou a reálnou schopností aktivně se podílet na formování světového obchodního řádu, pochopitelně ve prospěch jejich členských zemí. Účastí na společné obchodní politice by tak Česká republika mohla získat především po této linii.“⁷

Literatura

1. BENEŠ, O.: *Všeobecná dohoda o clech a obchodu*. ČSOPK, 1998.
2. DVORŽÁK, P.: Mezinárodní obchodní politika, 2. kapitola v *Mezinárodní ekonomické vztahy*, Kubišta a kol., HZ Editio, 1999.

⁷ Potyszová, E., ČR na cestě do EU, VŠE 2001.

3. Greenway and Hine, Trade Policy and Protection in the EC, *Open Economic Review* 4, 1995.
4. HRÍCH, J.: *Vliv rozšíření Evropské unie a ratifikace Evropské dohody na český zahraniční obchod*. Praha, Centrum vnějších ekonomických vztahů, 1995.
5. JUNG, Z.: *Ochranná opatření podle GATT – 1994 a jejich uplatnění při ohrožení českého trhu*. Praha, CzechTrade, 1999.
6. KUBIŠTA, V., DVOŘÁK, P.: Postavení a formy proexportní politiky ve světě a v ČR, *Acta Oeconomica Pragensia*, 1/1999.
7. LIMA, M. A.: *Revisiting the External Trade Relations of the EU*. Universidade Técnica de Lisboa, 1998.
8. PLCHOVÁ, B.: *Zahraničněobchodní politika ČR*. VŠE, 2000.
9. PLCHOVÁ, B.: *Česká republika a Evropská unie*. VŠE, 2002.
10. POTYZSOVÁ, E.: *ČR na cestě do EU*. VŠE, 2001.
11. *Změny v zahraničněobchodní politice ČR se vstupem do EU*. MPO, 2003.